

Myśliński, Jerzy

Nakłady prasy społeczno-politycznej w Galicji w latach 1881-1913 : część pierwsza

---

Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego 4/1, 115-133

1965

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JERZY MYŚLIŃSKI

NAKLADY PRASY SPOŁECZNO-POLITYCZNEJ W GALICJI W LATACH 1881—1913

CZĘŚĆ PIERWSZA ¹

Rozważania nad oddziaływaniem prasy społeczno-politycznej na jej odbiorców — czytelników, kształtowanie opinii publicznej przez ten rodzaj prasy muszą niewątpliwie rozpoczynać się od studiów nad rozprzestrzenieniem się tej prasy. Po prostu istnieje konieczność ustalenia liczby czytelników, choćby tylko przybliżonej, aby następnie móc wyciągać wnioski dotyczące roli prasy jako narzędzia poszczególnych ugrupowań politycznych w kształtowaniu poglądów jej czytelników. Studia takie są niewątpliwie rzeczą trudną, ponieważ stan zachowania akt prasowych w ogóle, a źródeł dotyczących nakładów i rozprzestrzeniania się gazet i czasopism w szczególności, jest bardzo szczupły. Pod tym względem jednakże, gdy mowa o okresie przed pierwszą wojną światową, Galicja znajduje się w dość szczęśliwej sytuacji. Zachowały się bowiem w archiwum b. Namiestnictwa kwartalne sprawozdania policyjne, określające przeciętną wysokość nakładu poszczególnych tytułów. Te relacje policyjne oddają prawdopodobnie dość wiernie stan nakładów w poszczególnych latach, ponieważ policja gwarantowała zeznającym w tej sprawie wydawcom całkowitą dyskrecję i dane te nigdy nie były przekazywane do publicznej wiadomości. W Krajowym Biurze Statystycznym sporządzano wprawdzie i publikowano statystykę nakładów prasy społeczno-politycznej, ale tylko globalną, bez wyszczególniania tytułów, a nawet bez podziału na częstotliwość.

Materiały traktujące o nakładach prasy społeczno-politycznej w Galicji przechowywane są w zespole akt b. Namiestnictwa w Centralnym

---

¹ Część druga traktować będzie o nakładach konkretnych tytułów w rozbiciu na główne kierunki polityczne.

1. CZĘSTOTLIWOŚĆ CZASOPISM SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH W GALICJI
W LATACH 1881—1913

Kwartał i rok	Ogółem	Dzienniki	2—4 × tys.	Tygodniki	2 × miesię- cznie	3 × miesię- cznie	Miesię- czniki	Dwumie- siężniki	Kwar- talniki	Inne
IV 1881	34	4	4	3	16	—	6	—	—	1
IV 1882	39	6	3	4	21	—	5	—	—	—
I 1883	36	5	4	4	19	—	4	—	—	—
IV 1884	32	6	3	3	17	—	2	—	—	—
IV 1885	43	6	5	7	20	1	5	—	—	—
IV 1887	29	8	1	3	16	—	1	—	—	—
IV 1890	57	9	1	7	31	1	7	—	—	1
IV 1891	55	11	2	9	28	—	4	—	—	1
IV 1892	62	12	2	9	33	—	5	—	—	1
IV 1893	63	11	2	10	35	—	5	—	—	—
III 1894	64	12	2	10	35	—	5	—	—	—
IV 1895	73	13	1	16	36	2	5	—	—	—
IV 1896	82	13	1	16	43	2	7	—	—	—
IV 1897	79	14	1	23	28	2	11	—	—	—
IV 1898	69	14	1	17	27	2	7	—	—	—
IV 1899	79	14	1	17	33	2	12	—	—	—
IV 1900	78	18	3	20	26	2	9	—	—	—
III 1901	75	17	4	23	20	2	9	—	—	—
IV 1902	75	16	3	22	22	1	11	—	—	—
III 1903	94	17	3	34	23	2	15	—	—	—
I 1905	101	18	1	37	21	1	23	—	—	—
IV 1905	98	17	3	42	19	—	17	—	—	—
IV 1906	92	18	2	35	23	1	13	—	—	—
IV 1907	114	20	4	44	27	2	17	—	1	—
IV 1908	112	23	3	41	21	1	23	—	1	—
IV 1909	105	23	5	39	13	1	23	—	1	—
III 1910	90	24	4	33	9	1	18	—	1	—
III 1911	115	25	4	48	14	1	22	—	1	—
III 1912	119	23	3	52	15	2	15	—	1	—
III 1913	114	24	5	50	13	1	20	1	1	—

Państwowym Archiwum Historycznym URSS we Lwowie² i obejmują okres od 1881 do 1913 r. Zgodnie z tematyczno-chronologicznym układem całego zespołu akta te znaleźć można w różnych rektyfikatach, najczęściej w poszytach, zawierających ponadto zestawienia druków skonfiskowanych, nielegalnych itp. Akta te również nie przetrwały w komplecie. Brakuje zupełnie danych o nakładach za lata 1886, 1888, 1889 i 1904.

² Centralnyj Derżawnyj Istorycznyj Archiw w m. Lwowie, f. 146, opis 7, jednostki archiwalne: 3252, 4240, 4276, 4319, 4394, 4490, 4585, 4641, 4691; opis 8, jedn. archiwalne: 89, 137, 462, 586, 708, 1021, 1120, 1206, 1318, 1418.

2. OGÓLNA ILOŚĆ TYTUŁÓW CZASOPISM SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH
W GALICJI W LATACH 1881—1913

Miejsca wydawania	Ogółem tytułów	Język czasopism:					
		polski	ukraiński	żydowski	niemiecki	rosyjski	francuski
Lwów	236	148	52	31	3	1	1
Kraków	124	112	—	11	—	1	—
Brody	4	1	—	3	—	—	—
Brzeżany	1	—	1	—	—	—	—
Buczacz	1	—	—	1	—	—	—
Chrzanów	2	2	—	—	—	—	—
Drohobycz	8	5	—	3	—	—	—
Jarosław	16	13	1	2	—	—	—
Jaworów	1	—	1	—	—	—	—
Gródek	9	9	—	—	—	—	—
Kałuż	1	—	1	—	—	—	—
Kołomyja	20	6	9	5	—	—	—
Nowy Sącz	13	11	2	—	—	—	—
Nowy Targ	5	5	—	—	—	—	—
Przemyśl	17	9	5	3	—	—	—
Romanówka	1	—	—	—	1	—	—
Rzeszów	8	8	—	—	—	—	—
Sambor	1	1	—	—	—	—	—
Sanok	4	3	—	1	—	—	—
Stryj	2	2	—	—	—	—	—
Stanisławów	35	23	3	8	1	—	—
Tarnopol	10	6	3	1	—	—	—
Tarnów	4	3	—	1	—	—	—
Wieliczka	1	1	—	—	—	—	—
Zakopane	1	1	—	—	—	—	—
Ogółem:	525	329	78	70	5	2	1

Ponadto za rok 1887 dysponujemy jedynie danymi dotyczącymi prasy lwowskiej i krakowskiej. W obrębie poszczególnych lat nie zachowały się niemal zupełnie dane o wszystkich kwartałach, lecz jedynie o jednym lub dwóch. Analizowane w tym artykule dane za poszczególne lata obejmować będą zatem zestawienia za jeden, najczęściej czwarty, kwartał roku, a w przypadku gdy nie zachowały się dane z tego kwartału, autor operuje danymi kwartału najbliższego, a więc trzeciego, z zaznaczeniem tego w odpowiednich rubrykach. W celu dopełnienia danych za rok 1904 posłużono się danymi za pierwszy kwartał 1905 r.

Oczywiście, że tego rodzaju operacja, podyktowana stanem zachowania źródeł, nie pozwoli na wyciągnięcie zupełnie pewnych wniosków, opuszcza się bowiem w obrębie roku szereg tytułów efemerycznych, które istniały krótko i dlatego nie znalazły odzwierciedlenia w statystyce. Aby jednak umożliwić porównanie wyników prezentowanych tu danych z ogólnym

stanem prasy w Galicji w latach 1881—1911 (do tego bowiem roku sięgają publikowane statystyki prasy galicyjskiej), w tym także z ilością tytułów prasy społeczno-politycznej, pomieszczono odpowiednią tabelę (tabela 4), która umożliwi taką konfrontację. Analizując tę tabelę, trzeba mieć na uwadze fakt, że do grupy pism politycznych zaliczano w raportach policyjnych także niektóre tytuły z innych dziedzin, jak np. pisma satyryczne, religijne itp.

Analiza nakładów czasopism społeczno-politycznych w Galicji w omawianym okresie obejmuje łącznie 525 tytułów o różnej częstotliwości. Tabela 2 przedstawia zestawienie ilości tytułów z rozbiciem powyższych danych według miejsc wydawania oraz języka, przy czym czasopisma żydowskie zostały wyodrębnione niezależnie od języka (jidisz, hebrajski, polski).

Wyjaśnienia wymaga jeszcze określenie „prasa społeczno-polityczna”. Otóż pod tym terminem czynnik policyjne i administracyjne, tj. starostwa, które sporządzały odpowiednie zestawienia poza Lwowem i Krakowem, rozumiały wszystkie dzienniki i inne czasopisma będące organami stronnictw politycznych, organizacji społeczno-politycznych, zawodowych, młodzieżowych, katolickich, a także prasę informacyjną bez wyraźnego oblicza politycznego, jak również pisma o tematyce społeczno-gospodarczej, oświatowej, kulturalnej itp. Wachlarz tytułów był bardzo szeroki, jakkolwiek kryteria doboru tytułów nie były ściśle sprecyzowane. Dlatego też, być może, w zestawieniach, zwłaszcza nadsyłanych z ośrodków prowincjonalnych, brak np. takiego tytułu, jak „Głos Ziemi Sandomierskiej”, wydawanego przez Ligę Narodową dla chłopów w Tarnobrzegu w latach 1901—1902.

Zestawienia obejmują prasę wydawaną w języku polskim, ukraińskim, niemieckim, rosyjskim i francuskim. Wyodrębniają także czasopisma żydowskie, czego nie czyniły oficjalne statystyki bez względu na język tej prasy. Prasa żydowska w Galicji drukowana była głównie w języku jidisz, częściowo w hebrajskim, a także w języku polskim. Niektóre tytuły prasy ukraińskiej, zwłaszcza wydawane przez tzw. moskalofilów, ukazywały się w języku ukraińskim z domieszką rosyjskiego.

Podział omawianych czasopism według lat wydawania, z uwzględnieniem kwartału danego roku oraz z wyszczególnieniem częstotliwości prezentuje tabela 1.

Pozostaje do omówienia problem stopnia wiarygodności analizy nakładów, jeśli na 30 analizowanych roczników przy 21 dysponujemy danymi za IV kwartał, przy 7 — za III kwartał i w 2 wypadkach jedynie za pierwszy kwartał. Otóż, jak się wydaje, fluktuacja wysokości nakładów nie była w omawianym okresie w takim stopniu zależna od pory roku (okresy urlopowe), jak to obserwujemy później. Głównym czyn-

3. NAKŁADY CZASOPISM SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH W KRAKOWIE
ZA 1907 ROK

Tytuł	Częstotliwość	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.
„Czas”	2 × dz.	5000 6000	4000 5000	3500 3200	3850 4050
„Nowa Reforma”	„	9000	9000	9000	8500
„Głos Narodu”	„	4000	2200	4000	2000
„Naprzód”	dz.	3000	3500	3400	3200
„Nowiny”	„	2800	2400	2200	2500
„Obrona Ludu”	tygodn.	1500	1600	1300	1300
„Przyjaciel Ludu”	„	9000	9000	9000	10000
„Hamicpe”	„	2200	2280	2300	2300
„Postęp”	„	3100	3000	3500	2000
„Der Socialdemokrat”	„	1500	1400	1600	1600
„Der Jude”	„	1000	—	—	—
„Prawo Ludu”	„	6000	3500	3500	4000
„Tygodnik”	„	1200	2000	2500	1650
„Świat”	„	200	200	200	200
„Jüdische Arbeiterzeitung”	„	1600	1500	1500	1500
„Gazeta Chłopska”	„	500	—	—	—
„Ojczyzna”	„	3500	3500	3000	3000
„Robotnik”	„	—	500	500	500
„Rola”	2 × mies.	—	—	6500	3000
„Diabeł”	„	1000	1000	1000	1000
„Nowy Kolejarz”	„	700	900	1000	1600
„Wszechrzęd”	„	350	300	400	400
„Służba Państwowa”	„	950	1000	1200	1300
„Trybuna”	„	1500	1200	—	—
„Nowe Słowo”	„	600	—	500	—
„Zawodowiec”	„	3000	2500	2500	2000
„Kropidło”	„	—	—	3000	3000
„Myśl”	„	—	—	—	3000
„Gazeta Szkolna”	miesięcz.	700	600	600	600
„Krytyka”	„	1900	1800	1200	1800
„Nowy Dzwonek”	„	1400	1400	1300	1300
„Przegląd Polski”	„	500	520	520	500
„Przegląd Powszechny”	„	1200	1200	1200	1200
„Głos Służby Państwowej”	„	500	500	600	500
„Myśl Socjalistyczna”	„	—	1000	—	—

nikiem w tej mierze była chyba temperatura nastrojów politycznych spowodowana określonymi wydarzeniami. Oczywiście i inne czynniki wchodziły tutaj w rachubę, jak np. drukowanie w dziennikach atrakcyjnych powieści w odcinkach, ogłoszenia handlowe itp. Potwierdzeniem braku zależności nakładu od pory roku są przykładowo podane wysokości

nakładów czasopism społeczno-politycznych wydawanych w Krakowie w r. 1907 (tabela 3)³. Gdy chodzi o nakłady dzienników, ukazujących się przeważnie sześć razy tygodniowo (tabela 6), rozpatrywać trzeba przede wszystkim fakt, że ukazywały się one w dwóch największych miastach b. Galicji: we Lwowie i w Krakowie. Oczywiście Lwów, jako stolica kraju, dysponował większą ilością dzienników i większymi nakładami zarówno pojedynczych tytułów, jak i globalnie. Ponadto znaczny procent nakładów dzienników lwowskich przypadał na dzienniki ukraińskie i żydowskie, podczas gdy w Krakowie ukazywała się przede wszystkim prasa polska z niewielkim odsetkiem żydowskiej. Pierwszy dziennik poza Lwowem i Krakowem pojawił się dopiero w roku 1913 w Stanisławowie w skromnym nakładzie 200 egz.

W omawianym okresie nakłady jednorazowe dzienników charakteryzowały się znaczną rozpiętością, od 8900 egz. w r. 1881 do 140 975 egz. w r. 1913. Na przestrzeni owych 33 lat da się jednak wyróżnić pewne momenty przełomowe dla rozwoju nakładów dzienników. I tak wyraźny wzrost nastąpił w r. 1891 oraz w r. 1900. Ten ostatni moment wiązał się niewątpliwie ze zmianami w austriackim ustawodawstwie prasowym (zniesienie stempla dziennikarskiego). Największe nakłady osiągnęły dzienniki galicyjskie w roku 1909 (184 000 egz.), po czym nastąpiły wahania z tendencją spadkową.

Pierwszy dziennik w języku ukraińskim wydano w r. 1890. Do tego roku ukraińską prasę codzienną zastępowały w pewnej mierze pisma ukazujące się 2—4 razy w tygodniu (tabela 7), przy czym wzrost nakładu gazet ukraińskich był powolny, ale systematyczny. W rezultacie ogólne nakłady dzienników ukraińskich osiągnęły w r. 1913 wysokość 14 000 egz.

Warto także przyjrzeć się żywotności dzienników galicyjskich, z których znaczna część ukazywała się przez stosunkowo długi okres czasu (tabela 5).

Pierwszy dziennik żydowski pojawił się na krótki okres w r. 1905, zaś od r. 1907 nastąpił stosunkowo szybki wzrost nakładów dzienników żydowskich. Natomiast pisma ukazujące się 2—4 razy w tygodniu w języku żydowskim nie odegrały większej roli.

W ogóle ten rodzaj czasopism był charakterystyczny dla ośrodków prowincjonalnych, zwłaszcza w latach 1890—1900, a potem odgrywał pewną rolę także we Lwowie. Poważny procent tych pism, ukazujących się w latach 1905—1913 we Lwowie, to pisma w języku ukraińskim.

Społeczno-polityczne tygodniki w Galicji w omawianym okresie przeszły również gwałtowny rozwój, jeśli chodzi o wysokość ich nakładów, od 1800 egz. w roku 1881 do 120 910 egz. w r. 1913. W tym przypadku

³ Tamże, f. 146, opis 8, jedn. archiw. 708.

4. ILOŚCIOWY STAN PRASY W GALICJI W LATACH 1881—1911*

Podział pod względem:	1881	2	3	4	5	6	7	8	9	1890	1	2	3	4	5	6	7	8	9	1900	1	2	3	4	5	6	7	8	9	1910	1		
Treści:																																	
Polityczne	43 (34)**	47 (39)	50 (36)	53 (32)	49 (43)	45 —	46 (29)***	47 —	47 —	49 (57)	49 (55)	54 (62)	58 (63)	56 (64)	67 (73)	70 (82)	74 (79)	69 (68)	77 (79)	82 (78)	79 (75)	99 (75)	113 (94)	115 (101)	120 (98)	119 (92)	129 (114)	128 (112)	121 (105)	130 (90)	142 (115)		
Ekonomiczne	5	7	7	6	3	5	7	7	7	10	10	11	14	16	17	19	16	16	18	19	20	22	27	27	27	33	35	81	39	42	49		
Rolnicze	6	7	8	10	5	6	5	4	4	7	7	7	7	7	10	8	8	9	11	11	16	19	19	19	18	20	22	21	21	21	22		
Przemysłowo-techniczne	4	4	9	8	2	1	2	2	4	4	4	4	4	6	11	10	11	13	12	10	10	10	13	14	16	18	24	26	27	29	32		
Medyczo-przyrodnicze	7	6	6	6	5	7	6	6	8	8	8	7	7	7	7	6	9	9	10	10	9	9	9	12	13	15	14	17	17	19	19		
Prawno-administracyjne	4	4	4	4	2	2	2	4	5	6	7	6	6	6	8	7	8	8	8	9	10	11	10	9	11	11	12	11	11	8	9		
Kościelne, religijne	4	4	6	6	5	6	7	7	8	9	7	8	6	6	10	12	14	14	15	14	16	20	18	20	19	18	19	19	22	23	23		
Pedagogiczne	8	10	12	12	8	8	8	8	9	10	10	11	11	10	11	13	14	12	17	17	18	19	18	22	21	24	22	22	19	21	21		
Geogr., statyst., hist.-liter.	4	4	4	4	2	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	4	8	7	10	11	11	13	16	17	14	21	27	29	25	28	34		
Teatr., muzyczne, plastyczne	2	2	2	2	1	2	4	4	3	4	5	4	4	6	7	7	7	9	9	10	8	11	12	10	12	12	10	13	12	11	17		
Beletrystyczne, humorystyczne										13	15	13	15	15	18	21	25	21	24	27	29	29	32	32	31	30	31	29	32	31	27	33	
Inne	20	25	23	25	16	16	17	15	4	4	4	5	5	5	8	10	9	11	12	12	11	17	16	19	23	25	28	35	32	33	33		
Razem:	105	120	131	136	98	99	105	105	114	128	126	135	139	145	179	191	199	201	226	234	237	282	303	315	324	347	371	391	377	392	433		
Języka:																																	
polski	74	85	97	102	68	70	77	78	83	88	89	96	95	102	129	139	144	153	171	179	180	220	239	247	252	277	292	312	303	312	341		
ukraiński	21	22	20	21	16	16	15	14	17	19	20	21	22	21	24	24	25	25	28	29	31	35	37	39	40	38	41	37	37	42	44		
niemiecki	1	2	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	3	4	7	7	8	4	6	4	4	6	6	7	7	7	10	14	12	13	17		
francuski	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
rosyjski	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	4	2	1	1		
hebrajski	11	11	12	12	12	12	12	12	12	18	15	16	15	14	15	16	15	16	16	17	17	9	10	10	9	9	9	14	14	15	18		
inne	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	1	1	3	3	3	3	3	4	4	4	4	12	10	12	16	16	19	10	9	9	2		
Częstotliwości:																																	
6—7×tyg.	6	7	8	9	8	8	8	9	10	10	10	11	10	10	12	13	14	14	14	16	17	15	17	19	17	20	20	22	22	23	25		
4×tyg.	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
3×tyg.	1	1	1	1	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—		
2×tyg.	4	4	5	5	2	2	2	1	2	2	3	4	2	2	2	3	4	4	4	4	4	6	2	6	12	12	14	9	8	7	7		
1×tyg.	14	17	16	19	12	11	13	14	14	14	14	11	15	18	25	22	30	27	29	36	43	53	54	59	63	70	75	73	77	80	89		
4×miesięcznie	—	—	—	—	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—		
3×miesięcznie	2	2	2	2	3	2	4	2	2	3	3	3	3	3	7	7	5	6	6	6	4	4	6	7	7	8	8	9	9	11	11		
2×miesięcznie	54	59	68	67	46	49	50	49	53	59	57	68	71	67	82	84	75	81	86	85	81	105	109	105	104	109	122	128	121	123	130		
1×miesięcznie	23	27	28	31	23	23	26	28	31	37	37	36	37	44	50	61	68	70	86	85	86	98	107	116	119	127	129	148	139	148	171		
4—8×rocznie	2	2	2	2	1	1	1	1	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	2	2	1	—	1	—	—	—	—		

* Według „Rocznika Statystyki Galicji” za lata 1886, 1887 i 1888, 1889, 1894—1897 oraz „Podręcznika Statystyki Galicji” za lata 1900, 1908, 1913.

** Dane w nawiasach obrazują ilość czasopism społeczno-politycznych zawartych w policyjnych sprawozdaniach o nakładach.

*** Tylko Lwów i Kraków.

5. OKRES UKAZYWANIA SIĘ DZIENNIKÓW W GALICJI W LATACH 1881—1913

Czas ukazywania się	Lwów				Kraków		Stani- sławów
	pol.	ukr.	żyd.	niem.	pol.	żyd.	pol.
1 rok	5	2	—	1	4	—	1
2 — 5 lat	8	2	—	—	4	1	—
6 — 10 lat	1	—	1	—	—	—	—
11 — 15 lat	1	—	—	—	2	—	—
16 — 20 lat	1	2	—	—	—	—	—
21 — 25 lat	—	2	—	—	1	—	—
26 — 30 lat	2	—	—	—	—	—	—
31 — 33 lat	3	—	—	—	2	—	—

także da się wyodrębnić pewne daty graniczne (tabela 8) związane niewątpliwie ze zmianami w prawie prasowym. Owe charakterystyczne momenty wiążą się wyraźnie z rokiem 1895 oraz 1900. Jest rzeczą charakterystyczną, że pod koniec omawianego okresu jednorazowy nakład tygodników wydawanych w Krakowie przewyższył podobne nakłady we Lwowie. Również ośrodki prowincjonalne wydawały najczęściej czasopism społeczno-politycznych o częstotliwości tygodniowej oraz dwutygodniowej.

Nakłady dwutygodników (tabela 9) nie wykazywały natomiast takiej dynamiki rozwoju jak pisma tygodniowe. Wyraźny spadek nakładów obserwujemy również w r. 1895, co należy tłumaczyć faktem zmiany częstotliwości wielu dwutygodników na pisma tygodniowe.

Rozwój nakładów miesięczników oraz czasopism ukazujących się 3 razy w miesiącu ilustrują tabele 10, 11. Przy wysokości nakładów oraz ilości tytułów miesięczników zwraca uwagę fakt prymatu ośrodka krakowskiego nad lwowskim.

Gdy mowa o dwumiesięcznikach, kwartalnikach i czasopismach o nie ustalonej częstotliwości, w tej grupie ukazywało się tylko kilka tytułów. I tak w zestawieniach spotykamy tylko jeden dwumiesięcznik pt. „Harcerz”, ukazujący się w Krakowie w 1913 r. w nakładzie 800 egz. W latach 1907—1913 ukazywał się w Stanisławowie jeden kwartalnik żydowski pt. „Der Kleine Helfer”, stale w nakładzie 800 egz. Wreszcie wśród tytułów, których częstotliwości nie udało się ustalić, ukazywał się w Stanisławowie „Głos Stanisławowski” od 31 III 1881 r. do 30 VII 1882 r.⁴ w nakładzie 150 egz. Po raz wtóry spotykamy się z tym samym tytułem w Stanisławowie w latach 1890—1892, przy czym nakład tego pisma wynosił w pierwszym roku istnienia 430, a w następnym 300 egz. W ostatnim

⁴ Dokładne daty ustalił J. Zieliński w pracy pt. *Dzieje prasy w Stanisławowie* (maszynopis w Prac. Hist. Czasop. Pol. XIX i XX wieku PAN).

6. JEDNORAZOWY NAKŁAD DZIENNIKÓW W GALICJI W LATACH 1881—1913

Kwartał i rok	Ogólny nakład	w tym		w tym		
		Lwów	Kraków	polskie	ukraińskie	żydowskie
IV 1881	8900	6900	2 000	8 900	—	—
IV 1882	10750	7050	3 700	10 750	—	—
I 1883	9250	6750	2 500	9 205	—	—
IV 1884	10520	8020	2 500	10 520	—	—
IV 1885	10600	9100	1 500	10 600	—	—
IV 1887	13110	9990	3 200	13 110	—	—
IV 1890	16150	12150	4 000	14 900	1 250	—
IV 1891	24595	18595	6 000	17 695	6 900	—
IV 1892	28515	23685	4 830	21 295	7 220	—
IV 1893	28075	21760	6 325	21 375	6 710	—
III 1894	30140	23960	6 450	23 985	6 425	—
IV 1895	30075	22050	8 025	23 275	6 650	—
IV 1896	31605	22530	9 075	25 355	6 250	—
IV 1897	35930	27180	8 850	29 830	6 100	—
IV 1898	41335	31835	9 500	35 302	6 033	—
IV 1899	40840	31880	8 960	35 060	5 780	—
IV 1900	65250	47950	17 300	56 400	8 850	—
III 1901	63000	45600	17 400	55 100	7 900	—
IV 1902	58025	43 100	14 925	52 025	6 000	—
III 1903	70925	48 925	22 000	64 875	6 050	—
I 1905	85900	61 725	24 175	78 275	6 875	750
IV 1905	91695	64 570	27 125	84 825	6 870	—
IV 1906	89250	63 950	25 300	82 250	6 000	—
IV 1907	118700	95 600	23 100	106 900	10 300	1 500
IV 1908	132000	100 850	31 150	121 280	8 720	2 000
IV 1909	184650	151 850	32 800	171 050	9 900	3 700
III 1910	127800	87 900	39 900	112 050	9 950	5 800
III 1911	154825	102 625	52 200	137 725	10 100	7 000
III 1912	176920	98 200	78 900	161 600	10 820	4 500
III 1913	140975*	78 395	62 200	116 975	14 000	10 000

* W 1913 r. pojawił się pierwszy dziennik wydawany poza Lwowem i Krakowem w Stanisławowie w nakładzie 200 egz.

7. JEDNORAZOWY NAKŁAD PISM UKAZUJĄCYCH SIĘ 2—4 RAZY
TYGODNIOWO W LATACH 1881—1913*

Kwartał i rok	Ogólny nakład	w tym				w tym		
		Lwów	Kraków	Galicja wschod.	Galicja zachod.	pol.	ukr.	żyd.
IV 1881	3 150	2 300	800	—	—	800	2 300	—
IV 1882	3 670	3 670	—	—	—	—	3 670	—
I 1883	3 400	2 900	500	—	—	500	2 900	—
IV 1884	2 450	2 450	—	—	—	—	2 450	—
IV 1885	2 950	2 750	200	—	—	700	2 250	—
IV 1887	1 300	1 300	—	—	—	—	1 300	—
IV 1890	320	—	—	—	320	—	—	320
IV 1891	530	—	—	200	330	530	—	—
IV 1892	850	—	—	400	450	850	—	—
IV 1893	800	—	—	350	450	800	—	—
III 1894	850	—	—	400	450	850	—	—
IV 1895	250	—	—	250	—	250	—	—
IV 1896	250	—	—	250	—	250	—	—
IV 1897	250	—	—	250	—	250	—	—
IV 1898	250	—	—	250	—	250	—	—
IV 1899	250	—	—	250	—	250	—	—
IV 1900	1 300	1 200	—	—	100	1 100	—	200
III 1901	6 100	1 000	5 000	—	100	5 900	—	200
IV 1902	950	—	—	850	100	600	—	350
III 1903	1 550	450	—	1 000	100	1 100	—	450
I 1905	800	—	—	—	800	800	—	—
IV 1905	4 650	3 850	—	—	800	800	3 200	650
IV 1906	2 300	1 500	—	—	800	800	1 500	—
IV 1907	8 000	6 000	—	1 200	800	2 000	6 000	—
IV 1908	3 250	2 000	—	—	1 250	—	2 000	1 250
IV 1909	19 400	18 400	—	250	750	16 750	2 650	—
III 1910	14 250	13 500	—	—	750	10 750	3 500	—
III 1911	3 650	1 700	—	900	1 050	1 050	2 600	—
III 1912	4 100	2 000	—	—	2 100	2 100	2 000	—
III 1913	4 900	2 200	600	—	2 100	2 700	2 200	—

* Poza Lwowem i Krakowem tabela wyszczególnia nakłady w miejscowościach prowincjonalnych w Galicji zachodniej i wschodniej.

8. JEDNORAZOWE NAKŁADY TYGODNIKÓW SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH
W GALICJI W LATACH 1881—1913

Kwartał i rok	Ogólny nakład	w tym				w tym			
		Lwów	Kraków	inne miasta Galicii wschod.	inne miasta Galicii zachod.	polskie	ukr.	żyd.	inne
IV 1881	1 800	1 400	—	—	400	1 800	—	—	—
IV 1882	1 950	1 550	—	—	400	1 450	500	—	—
I 1883	2 140	1 740	—	—	400	1 440	700	—	—
IV 1884	3 300	3 300	—	—	—	1 800	1 500	—	—
IV 1885	3 900	2 600	500	—	800	3 050	850	—	—
IV 1887	1 950	1 950	—	—	?	1 200	750	—	—
IV 1890	4 250	3 500	—	800	400	2 500	950	800	—
IV 1891	6 300	4 750	—	800	750	4 600	900	800	—
IV 1892	5 335	4 385	—	1 350	400	3 410	1 125	800	—
IV 1893	5 660	3 510	300	1 450	400	3 840	1 000	800	—
III 1894	6 250	4 340	—	1 510	400	4 450	1 000	800	—
IV 1895	11 015	4 350	3 300	2 000	1 365	8 815	1 000	1 200	—
IV 1896	9 810	5 050	1 950	1 530	1 280	7 810	1 200	800	—
IV 1897	15 795	8 735	4 000	1 760	1 300	10 995	3 460	800	540
IV 1898	16 895	13 200	1 000	1 785	1 000	13 145	2 950	800	—
IV 1899	15 920	10 400	2 400	1 620	1 500	12 120	3 000	800	—
IV 1900	22 586	14 900	5 200	1 686	800	17 936	3 800	800	—
III 1901	23 265	16 600	3 650	2 175	840	18 365	4 100	800	—
IV 1902	24 800	18 800	2 300	2 130	850	19 900	4 100	800	—
III 1903	41 450	19 500	13 900	6 200	1 850	30 900	7 300	3 250	—
I 1905	68 200	48 650	11 800	4 270	3 300	51 190	15 200	1 810	—
IV 1905	72 010	46 450	15 300	5 410	4 850	52 710	14 500	3 000	800
IV 1906	84 650	62 900	16 800	2 650	2 300	68 150	13 400	3 100	—
IV 1907	89 600	53 800	26 550	4 800	4 450	67 950	16 700	5 150	—
IV 1908	89 550	48 700	36 500	850	3 500	63 750	12 600	13 200	—
IV 1909	70 030	33 200	29 600	4 120	3 110	59 080	14 200	5 750	—
III 1910	89 510	56 600	28 950	2 100	1 860	63 360	17 450	6 500	2 200
III 1911	105 820	40 800	51 100	9 960	3 960	75 070	18 300	10 500	1 950
III 1912	100 200	43 150	42 500	11 200	3 350	69 050	18 000	11 200	1 950
III 1913	120 910	48 260	54 300	16 620	1 730	88 450	19 200	11 100	2 160

9. JEDNORAZOWE NAKLADY DWUTYGODNIKÓW SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH W GALICJI W LATACH 1881—1913

Kwartał i rok	Ogólny nakład	w tym				w tym			
		Lwów	Kraków	inne miasta Galicii wschod.	inne miasta Galicii zachod.	polskie	ukr.	żyd.	inne
IV 1881	13 600	13 100	500	—	—	11 000	500	2 100	—
IV 1882	15 720	14 520	1 100	—	100	10 720	500	4 500	—
I 1883	16 500	15 300	—	1 200	—	12 500	400	3 600	—
IV 1884	16 300	14 900	1 400	—	—	13 800	—	2 500	—
IV 1885	18 113	12 550	1 300	4 263	—	13 763	600	3 750	—
IV 1887	13 250	12 050	1 200	?	?	8 200	1 800	3 250	—
IV 1890	19 210	11 590	2 200	5 200	300	13 320	2 550	3 420	—
IV 1891	15 800	8 340	4 900	1 760	800	9 300	2 900	3 600	—
IV 1892	20 830	14 050	2 050	4 230	500	14 350	3 150	2 630	700
IV 1893	23 450	14 100	6 350	2 300	700	17 700	3 050	2 700	—
III 1894	28 990	16 950	7 600	3 000	1 440	23 240	3 300	2 450	—
IV 1895	19 000	11 300	2 600	1 250	3 850	13 400	3 450	2 150	—
IV 1896	28 650	13 900	8 550	1 100	4 200	22 300	2 900	3 000	450
IV 1897	18 470	7 180	5 850	800	4 640	12 910	2 580	2 530	450
IV 1898	19 550	9 570	4 900	800	4 280	14 200	2 780	2 570	—
IV 1899	23 080	12 050	5 850	800	4 380	17 350	3 280	2 450	—
IV 1900	22 082	11 200	6 050	432	4 400	17 850	3 350	882	—
III 1901	19 100	8 100	6 200	400	4 400	16 300	2 600	200	—
IV 1902	22 250	8 050	6 000	3 400	4 800	15 400	6 000	850	—
III 1903	18 390	8 350	4 500	500	5 040	15 090	2 850	450	—
I 1905	22 790	8 050	9 500	4 270	3 300	17 440	4 700	650	—
IV 1905	24 150	9 700	12 150	900	1 400	18 500	6 100	—	—
IV 1906	25 850	9 250	11 000	2 800	2 800	19 700	3 250	2 900	—
IV 1907	29 700	10 750	12 900	2 150	3 900	23 950	2 750	3 000	—
IV 1908	23 550	8 300	11 200	1 550	2 500	16 900	3 500	1 150	2 000
IV 1909	14 850	5 950	6 900	1 000	1 000	12 750	2 100	—	—
III 1910	13 800	5 100	7 200	—	1 500	12 800	1 000	—	—
III 1911	14 900	4 500	4 700	4 200	1 500	9 800	4 700	400	—
III 1912	20 900	12 000	4 100	2 600	2 200	15 600	5 300	—	—
III 1913	19 740	7 400	6 140	2 800	3 600	14 840	3 900	1 000	—

10. JEDNORAZOWE NAKŁADY MIESIĘCZNIKÓW SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH
W GALICJI W LATACH 1881—1913

Kwartał i rok	Ogólny nakład	w tym				w tym			
		Lwów	Kra- ków	Gali- cja wschod.	Gali- cja zachod.	pol.	ukr.	żyd.	inne
IV 1881	5 307	1 000	500	3 807	—	500	2 700	2 107	—
IV 1882	4 145	600	500	3 045	—	500	1 400	2 245	—
I 1883	3 500	1 000	500	2 000	—	500	1 800	1 200	—
IV 1884	1 000	500	500	—	—	500	500	—	—
IV 1885	3 730	1 000	500	1 430	800	500	1 800	1 430	—
IV 1887	500	—	500	—	—	500	—	—	—
IV 1890	2 700	1 200	500	1 000	—	2 000	200	500	—
IV 1891	2 800	700	2 100	—	—	2 600	200	—	—
IV 1892	2 800	700	1 900	200	—	2 400	400	—	—
IV 1893	2 600	700	1 700	200	—	2 200	400	—	—
III 1894	2 220	700	1 320	200	—	1 820	400	—	—
IV 1895	3 120	700	2 420	—	—	2 920	200	—	—
IV 1896	4 500	500	2 800	800	400	3 300	700	500	—
IV 1897	9 790	4 000	4 890	500	400	7 390	900	1 500	—
IV 1898	6 650	1 550	4 200	500	400	5 700	400	550	—
IV 1899	13 450	2 400	10 650	—	400	11 950	800	700	—
IV 1900	20 550	1 600	18 600	—	350	20 200	350	—	—
III 1901	11 845	2 800	8 695	—	350	11 195	350	300	—
IV 1902	20 265	1 960	16 915	—	1 450	19 935	—	300	—
III 1903	38 680	2 450	32 030	200	4 000	38 130	200	350	—
I 1905	40 700	6 600	26 800	7 300	—	32 500	5 400	800	2 000
IV 1905	26 490	5 350	16 450	3 300	1 390	20 940	4 750	800	—
IV 1906	9 725	4 250	4 100	400	975	7 875	850	1 000	—
IV 1907	15 775	7 700	5 600	1 500	975	8 225	3 000	4 550	—
IV 1908	23 950	4 200	15 850	2 700	1 200	18 850	1 300	2 700	1 100
IV 1909	20 880	6 400	13 830	1 600	1 050	17 380	800	1 600	1 100
III 1910	17 500	4 800	11 300	850	550	16 700	—	800	—
III 1911	20 150	3 900	13 150	2 550	550	16 750	300	2 000	1 100
III 1912	20 650	5 500	10 550	4 000	600	16 250	1 500	1 800	1 100
III 1913	16 280	3 800	8 450	3 200	830	12 380	—	2 800	1 100

11. JEDNORAZOWE NAKŁADY PISM SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH W GALICJI
 UKAZUJĄCYCH SIĘ 3 RAZY MIESIĘCZNIE W LATACH 1881—1913

Kwartał i rok	Ogólny nakład	w tym				w tym	
		Lwów	Kraków	Galicja wschod.	Galicja zachod.	pol.	ukr.
IV 1881	—	—	—	—	—	—	—
IV 1882	—	—	—	—	—	—	—
I 1883	—	—	—	—	—	—	—
IV 1884	—	—	—	—	—	—	—
IV 1885	1 300	—	—	1 300	—	1 300	—
IV 1887	—	—	—	600	—	—	—
IV 1890	600	—	—	—	—	600	—
IV 1891	—	—	—	—	—	—	—
IV 1892	—	—	—	—	—	—	—
IV 1893	—	—	—	—	—	—	—
III 1894	—	—	—	150	—	—	—
IV 1895	2 550	2 400	—	160	—	2 550	—
IV 1896	2 560	2 400	—	—	—	2 560	—
IV 1897	5 450	5 350	—	—	—	5 350	—
IV 1898	6 000	6 000	—	—	—	6 000	—
IV 1899	2 400	2 400	—	—	—	2 400	—
IV 1900	4 500	4 500	—	—	—	4 500	—
III 1901	4 800	4 800	—	—	—	4 800	—
IV 1902	1 800	—	—	—	—	1 800	—
III 1903	5 000	2 000	3 000	—	—	3 000	2 000
I 1905	2 000	2 000	—	—	—	—	2 000
IV 1905	—	—	—	—	—	—	—
IV 1906	2 500	2 500	—	—	—	—	2 500
IV 1907	4 500	4 500	—	—	—	—	4 500
IV 1908	1 500	1 500	—	—	—	—	1 500
IV 1909	1 500	1 500	—	—	—	—	1 500
III 1910	1 500	1 500	—	—	—	—	1 500
III 1911	1 500	1 500	—	—	—	—	1 500
III 1912	2 000	2 000	—	500	—	—	2 000
III 1913	2 000	2 000	—	—	—	—	2 000

ROZMIESZCZENIE SPOŁECZNO-POLITYCZNEJ
PRASY PROWINCJONALNEJ W GALICJI
W LATACH 1881-1913.

roku nakład wahał się od 300—400 egz. Najprawdopodobniej było to pismo dwutygodniowe.

Pozostaje do omówienia problem galicyjskich czasopism prowincjonalnych. Długość okresu ich istnienia ilustruje tablica 12. Na ogólną liczbę 165 tytułów aż 73 to efemerydy, istniejące zaledwie do jednego roku, a 48 tytułów ukazywało się przez okres od 2 — 3 lat.

Na podstawie tablicy 12 da się wyodrębnić kilka ośrodków, które dysponowały większą ilością tytułów oraz tych, w których poszczególne tytuły utrzymywały się przez dłuższy okres czasu. W Galicji wschodniej do takich ośrodków zaliczyć wypadnie w kolejności: Stanisławów, Kołomyję, Tarnopol i Drohobycz, zaś w Galicji zachodniej: Przemyśl, Jarosław, Nowy Sącz oraz Tarnów. O ile czasopisma w wymienionych ośrodkach wschodnich dysponowały prasą ukraińską, polską i żydowską w mniej więcej równej ilości, z podkreśleniem znacznej ilości tytułów pism żydowskich oraz z wyodrębnieniem poważnej ilości tytułów polskich w Stanisławowie, o tyle ośrodki zachodnie zachowywały większą jednolitość. Mamy tu do czynienia w przeważającej mierze z tytułami polskimi, z wyjątkiem Przemyśla, gdzie na ogólną liczbę 17 tytułów było 9 polskich, 5 ukraińskich i 3 żydowskie. Wynikało to ze składu narodowościowego przemyskiego powiatu politycznego, który w r. 1910 liczył około 50% ludności ukraińskiej, ponad 35% polskiej i około 14% ludności żydowskiej. Przy tym niemal połowa ludności powiatu zamieszkiwała w samym Przemyśle⁵.

Sytuacja ludnościowa w innych ośrodkach, np. w Stanisławowie, nie rzutowała w podobny sposób na stan prasy, bowiem na 35 ukazujących się tam w omawianym okresie pism było tylko 3 tytuły ukraińskie i 8 żydowskich, podczas gdy ludność ukraińska tego powiatu w r. 1910 wynosiła ponad 57%, a żydowska ponad 18%.

Wyjaśnienia przyczyn, dla których poszczególne ośrodki wydawały więcej lub mniej tytułów czasopism społeczno-politycznych, szukać zatem wypadnie gdzie indziej, a mianowicie w prężności środowiska, nasileniu konfliktów społeczno-politycznych i narodowościowych, wreszcie w poziomie oświaty ogólnej, w szczególności zaś w liczbie ludności umiejącej czytać i pisać. Poszczególne ośrodki prowincjonalne nie były pod tym względem jednolite, a liczba analfabetów w różnych powiatach była różna i wahała się od 60% do 90%.

Najmniej analfabetów było we Lwowie (43,1% w r. 1880 i 30,1% w r. 1900 w stosunku do całej ludności) i w Krakowie (35% w r. 1880 i 25,3% w r. 1900). Zapewne także Lwów i Kraków, które skupiały

⁵ Wszystkie dane statystyczne na podstawie „Podręcznika Statystyki Galicji” oraz „Wiadomości Statystycznych”.

12. OKRES ISTNIENIA CZASOPISM SPOŁ.-POLIT. W GALICJI W LATACH 1881—1913
W MIASTACH PROWINCJONALNYCH

Okres istnienia pisma w latach	Galicja wschodnia												Galicja zachodnia										Ogółem	
	Brody	Brzeżany	Buczacz	Drohobycz	Jaworów	Gródek	Kałusz	Kołomyja	Romanówka	Sambor	Stryj	Stanisławów	Tarnopol	Chrzanów	Jarosław	Nowy Sącz	Nowy Targ	Przemysł	Rzeszów	Sanok	Tarnów	Wieliczka		Zakopane
1	1	—	—	4	—	9	1	9	1	—	1	15	2	1	9	4	3	3	5	2	2	1	—	73
2—3	1	—	1	2	1	—	—	4	—	1	1	13	3	—	5	6	1	6	—	1	1	—	1	48
4—5	—	1	—	—	—	—	—	4	—	—	—	2	2	1	1	—	1	3	2	—	—	—	—	17
6—10	2	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	4	2	—	1	1	—	2	—	1	1	—	—	15
11—15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	4
16—20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	—	—	—	—	3
21—25	—	—	—	1	—	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	5
Razem	4	1	1	8	1	9	1	20	1	1	2	35	10	2	16	13	5	17	8	4	4	1	1	165

13. GLOBALNE NAKŁADY CZASOPISM SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH
W GALICJI W LATACH 1881—1910

Rok	Czasopisma	Ogółem	w tym		
			polskie	ukraińskie	żydowskie
1881	Dzienniki	2 759 000	2 759 000	—	—
	2—4 × tyg.	491 400	124 800	366 600	—
	Tygodniki	83 600	83 600	—	—
	Dwutygodniki	326 400	264 000	12 000	50 400
	Miesięczniki	63 684	6 000	32 400	25 284
	Razem:	3 724 084	3 237 400	411 000	75 684
1890	Dzienniki	5 006 500	4 619 000	387 500	—
	2—4 × tyg.	49 920	—	—	49 920
	Tygodniki	221 000	130 000	49 400	41 600
	Dwutygodniki	501 540	346 320	66 300	88 920
	Miesięczniki	32 400	24 000	2 400	6 000
	Razem:	5 811 360	5 119 320	505 600	186 440
1900	Dzienniki	20 227 500	17 484 000	2 743 500	—
	2—4 × tyg.	202 800	171 600	—	31 200
	Tygodniki	1 174 472	935 272	197 600	41 600
	Dwutygodniki	529 968	428 400	80 400	21 168
	Miesięczniki	246 600	242 400	4 200	—
	Razem:	22 381 340	19 261 672	3 025 700	93 968
1910	Dzienniki	39 618 000	34 735 500	3 084 500	1 798 000
	2—4 × tyg.	2 223 000	1 677 000	546 000	—
	Tygodniki	4 654 520	3 294 720	907 400	338 000
	Dwutygodniki	331 200	307 200	24 000	—
	Miesięczniki	210 000	200 400	—	9 600
	Razem:	47 036 720	40 214 820	4 561 900	2 145 600

w r. 1880 ok. 2,9%, a w r. 1910 ok. 4,5% całej ludności Galicji, były najbardziej nasycone prasą społeczno-polityczną. Nie wiadomo jednak, w jakim procencie nakłady tej prasy wydawanej we Lwowie i Krakowie docierały do ośrodków prowincjonalnych, a ile egzemplarzy pozostawało w miejscu wydawania.

*

Globalne nakłady czasopism społeczno-politycznych w Galicji w stosunku rocznym ilustruje tabela 13. Zestawienie globalnych nakładów

prasy społeczno-politycznej pozwala na obliczenie procentu ilości egzemplarzy, jaka przypadła na prasę polską, ukraińską i żydowską. Informacje na ten temat zawiera poniższa tabela:

NAKLADY PRASY W %

Rok	Polska	Ukraińska	Żydowska	Niemiecka
1881	87	11	2	—
1890	88,1	8,7	3,2	—
1900	86,2	13,5	0,3	—
1910	85,5	9,7	4,6	0,2

Na podstawie powyższych obliczeń można w przybliżeniu określić, jaka ilość egzemplarzy poszczególnych czasopism przypadła na jednego mieszkańca Galicji, który umiał czytać. Dane dotyczące ilości analfabetów obliczane były jednak przez statystyki galicyjskie głównie w stosunku do całej ludności, zatem w uzyskanych wynikach wypadnie przyjąć poprawkę *in minus*, bowiem liczba umiejących czytać obejmowała także młodzież szkół ludowych, która na ogół tego rodzaju prasy nie czytała. Niżej wymienione wyniki powstały w oparciu o następujące dane o ilości analfabetów w Galicji:

1880 — 81,1%
 1890 — 73,8%
 1900 — 63,9%
 1910 — ok. 50%

Opierając się na tych danych, można przyjąć, że jeden egzemplarz dziennika i czasopisma wychodzącego 2 — 4 razy w tygodniu w przeliczeniu na ilości egzemplarzy wychodzących w ciągu całego tygodnia przypadają:

1881⁶ — na 0,01 mieszkańca umiejącego czytać
 1890 — na 0,009 „ „ „
 1900 — na 0,027 „ „ „
 1910 — na ok. 0,042 „ „ „

Jeżeli natomiast brać pod uwagę globalny roczny nakład wszystkich czasopism społeczno-politycznych, uzyskamy dane, które mówią o ilości egzemplarzy pojedynczych, przypadających na jednego mieszkańca Galicji umiejącego czytać:

⁶ Dane o ilości analfabetów brane są na podstawie spisu powszechnego z 1880 r., natomiast dane o nakładach z r. 1881.

1881	—	3,17
1890	—	3,35
1900	—	8,98
1910	—	ok. 10,5

Dane te ilustrują niezwykle niski stan czytelnictwa prasy społeczno-politycznej w Galicji, zwłaszcza gdy chodzi o prasę ukraińską, która była w sposób widoczny upośledzona w stosunku do prasy polskiej. Materiał, który został w tym artykule zaprezentowany, byłby niewątpliwie znacznie bardziej interesujący, gdyby się go dało porównać z podobnymi danymi z zaboru rosyjskiego i pruskiego.